[ELS TALAIOTS]

TALAIOT [MENORCA]

Vell talaiot, qui de tan alt domines,
¿què hi veuen eixes pedres gegantines
que coronen ton front, en l'infinit? [...]
Parla'm, oh noble vell!, conta'm la història
de les gents qui t'alçaren a sa glòria,
de ses lleis, son llenguatge i sos amors;
desclou el llibre ignot de tes entranyes
i deixa'm que jo llixca les estranyes
gestes de ja oblidades aviors! [...]
Salut, noble guerrer! **Ta fortalesa**
ha vençut de los temps, i ta grandesa
no minva, ni s'enruna, ni decau...
Infondeix en mon cor ta força augusta
per a lluitar com tu amb la sort adusta,
amb la fermesa heroica de la pau!

Àngel RUIZ i PABLO (1865-1927)
«Lo talaiot» **(1911)**

(*Poesies*, Maó, 1911)
Ruiz i Pablo, menorquí que descobrí la pròpia llengua i la conreà amb profusió (també el castellà), invoca el vell talaiot com a emblema de la seva terra.

Talaiot de Torelló (Maó, Menorca). Imatge: Patrimoni del Consell Insular de Menorca. Arxiu d'Imatge i So de Menorca-CIM.

Imatge: Gravat a ploma, titulat «Autel des Druides», imprès com a il·lustració del llibre *Voyage dans les îles Baléares et Pithiusses*, del diplomàtic francès André Grasset de Saint-Sauveur.

TALAIOT DE TREPUCÓ

Fins que no hi sou ben a la vora no sentiu **el pes dels segles** [...]. És aleshores, quan alçau la vista i veis les pedres que s'enfilen una damunt l'altra, pedres grosses, ben tallades, que s'aguanten totes soles al mateix lloc on els homes megalítics les col·locaren [...], aleshores us convertiu en foner valent, i sentiu com les pedres dels vostres companys de tribu xiulen prop de les orelles i s'estavellen contra un enemic ara ben inexistent [...] **Aquestes pedres antigues emanen com un encanteri que us manté plantat a terra, com si haguéssiu tret arrels** [...]: són fortes, valentes, orgulloses, com un desafiament al temps i als anys [...]. **És un encís** de poder i de tristesa el que surt dels talaiots, de glòria i de fracàs, d'intemporalitat i de cosa caduca, **un encís ambigu, paradoxal, però increïblement poderós.**

Maria Antònia OLIVER (1946)
«Talaiot (Menorca)» **(1975)**

(*Catalunya visió 11. Les Illes. Mallorca / Menorca / Eivissa / Formentera / Cabrera* [fotogr. Toni CATANY]. Barcelona, 1975)
L'escriptora mallorquina M. Antònia Oliver ha conreat la narrativa, el teatre i l'assaig. En el reportatge citat, fa aflorar la potència evocadora de les pedres.

[EMPÚRIES]

SENTIT CLÀSSIC

Petita testa de Venus, que potser ets una petita testa de Diana, trobada a Empúries, i ara albergada dins els nostres museus civils: vulgues, per record i amor de la vella Catalunya grega, donar un sentit clàssic a la moderna Catalunya confosa. Empara a la nostra ciutat, com avui la nostra ciutat t'empara a tu.

Xènius. Eugeni D'ORS (1881-1954)
«Petita oració» **(1909)**

(«Glossari», *La Veu de Catalunya*, 2.12.1909).

Mai no sabràs que dins la gleva amiga
jeu enterrada una deessa antiga
que et vetlla encara, compassant-te el gest.

Josep CARNER (1884-1970)
«Camperola llatina (sonet)» **(1911)**

(*Verger de les galanies*, Barcelona, 1911)

D'Ors i Carner varen contribuir a la idealització noucentista del passat clàssic i mediterrani de Catalunya, arran de les descobertes d'Empúries. El mite d'una «Catalunya grega» i l'anhel d'un classicisme fet d'equilibri i mesura –en un país trasbalsat per la Setmana Tràgica de 1909– utilitzà com a pretext les troballes al jaciment empordanès.

CONSTRUIR EL PAÍS DES DE LA CULTURA

A Empúries hi regna una calma extraordinària que ens fa sentir vells en les arrels de la cultura, que ens rejoveneix en **l'anhel centenari de construir el país des de la cultura**. La tarda creixent permet que les pedres antigues revinguin d'or durant un temps molt breu. [...] La terra és plena de fragments de maó, de rajoles, de teules, que el sol ponent arranat encén de vermell. **La terra no excavada guarda els misteris, l'ombra fugissera de la vida morta**. La tarda cau ràpidament i abans de l'hora la gent desfila qui sap cap a on, mentre els xiprers tocats pel vent ennegreixen la verdor.

Josep SANTESMASES I OLLÉ (1951)
«L'Escala, Empúries i el Canigó» **(2009)**

(*Quarts i hores II. Terres, llocs i paisatges*. Tarragona, 2014).
Enmig de les aportacions de recerca i dels articles periodístics habituals de Josep Santesmases, afloren sovint fragments de prosa poètica en què espais, indrets i pasatges oblidats són sovint motiu de meditació. En aquest cas, la reflexió ateny el lligam entre les pedres antigues i el combat per la cultura.

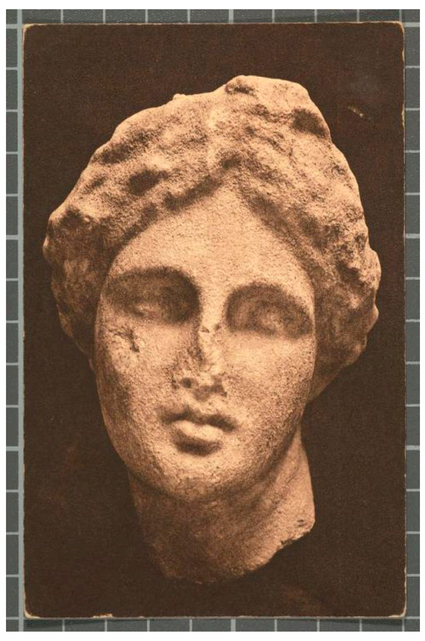

Testa de l'Afrodita (Venus) d'Empúries (l'Escala, l'Alt Empordà). 1920-1930. Imatge: autor desconegut. Col·lecció Joan Cortés. Ajuntament de Girona.

Porta romana d'Empúries (l'Escala, l'Alt Empordà). 2016. Imatge: Josep Santesmases i Ollé.

Porta romana a la ciutat d'Empúries (l'Escala, l'Alt Empordà), 1917. Imatge: Emili Ullés i Daura. Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya